

การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้า
ในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ในต้นศตวรรษที่ 21*
A Revival of Collective Memories on Sawbwa
in Shan State of Tai Yai in the Early 21st Century

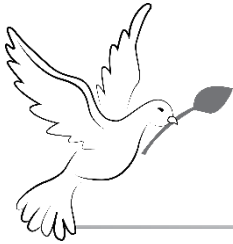
¹อภิสิทธิ์ ประวัตติเมือง, และ อุดมพร ธีระวิริยะกุล

¹Apisit Pravatmuang, and Udomporn Teeraviriyakul

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: apisitpravatmuang@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ประเทศพม่าในต้นศตวรรษที่ 21 งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การสังเกต และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่เมืองสืปอ รัฐฉาน ประเทศพม่า โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ที่มีลักษณะเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดไทใหญ่ 3 ท่าน เครือญาติเจ้าฟ้า 2 ท่าน สมาชิกสมาคมการศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ จำนวน 3 ท่าน นักวิชาการและครูสอนภาษาไทใหญ่ จำนวน 3 ท่าน นักการเมืองชาวไทใหญ่ จำนวน 2 ท่าน และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเนื้อหา ในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า 1) นโยบายการเปิดประเทศของรัฐบาลพม่า ก่อให้เกิดมาตรการการผ่อนคลายสื่อและสิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อแบบเดิม ทำให้ทำให้ชาวไทใหญ่รับรู้ข่าวสารได้อย่างเสรี อีกทั้งการเปิดเสรีด้านโทรคมนาคม ทำให้สื่อสมัยใหม่มีบทบาทในการต่อการรับรู้ของชาวไทใหญ่อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะแหล่งข้อมูลออนไลน์คือเฟซบุ๊ก 2) กลุ่มชาวไทใหญ่ซึ่งเป็นชนชั้นสูงในชุมชน คือ เครือญาติของเจ้าฟ้า พระสงฆ์ นักวิชาการชาวไทใหญ่ ผู้รู้ในชุมชน นักการเมืองไทใหญ่ มีบทบาทต่อการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าขึ้นมาใหม่ เห็นได้จากการเปิดพื้นที่ความทรงจำที่เกี่ยวกับเจ้าฟ้าขึ้นในรัฐฉาน คือ หอเจ้าฟ้า วัดไทใหญ่ อนุสาวรีย์เจ้าฟ้าศาลันตไทใหญ่ โดยมีสื่อแบบเดิมและสื่อสมัยใหม่ เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ในต้นศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: การรื้อฟื้นความทรงจำร่วม; เจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่; พื้นที่ความทรงจำ; สื่อแบบเดิม, สื่อสมัยใหม่

* Received April 8, 2020; Revised June 6, 2020; Accepted August 1, 2020

Abstract

The research article aimed at studying a revival of collective memories on Sawbwa (prince or hereditary ruler) in Shan State of Tai Yai in Myanmar in the early 21st century. This was a qualitative research by collecting the data from documents, observation, and interview with involved people in Hsipaw township, Shan State, Myanmar. The interview with key informants was conducted by means of a purposive sampling with specific characteristics according to the research objectives which consisted of 3 abbots of Tai Yai temple, 2 relatives of Sawbwa, 3 members of Tai Yai Education and Culture Association, 3 scholars and teachers of Shan language, and 2 Tai Yai politicians. The acquired data were summarized in a systematic descriptive manner according to the studied issues.

From the study, it was found as follows:

1) The opening-up policy of the Government of Myanmar has led to the easing measures of media and publications, which were the traditional media, allowing Tai Yai people to receive news openly and freely. In addition, the liberalization of telecommunications had made modern media to influence the perception of Tai Yai people rapidly, especially online sources such as Facebook.

2) The Tai Yai upper class in the community consisted of relatives of Sawbwa, Buddhist monks, Tai Yai scholars, local scholars, and Tai Yai politicians were a group of people who played a role in reviving the collective memories on Sawbwa, which could be seen from the opening of the areas of memories related to Sawbwa in Shan State, namely Sawbwa hall, Tai Yai temples, Sawbwa monuments, and Tai Yai spirit houses and shrines. In this regard, both traditional and modern media were the tools to revive the collective memories on Sawbwa in Shan State of Tai Yai in the early 21st century.

Keywords: Revival of Collective Memories; Sawbwa of Tai Yai; Areas of Memories; Traditional Media; Modern Media

บทนำ

ระบบเจ้าฟ้าในรัฐฉาน เป็นระบบปกครองเมืองในรัฐฉานที่เปรียบเสมือนพ่อเมือง โดยมีการสืบทอดตำแหน่งทางเชื้อสายตระกูล โดยแต่ละเมืองจะมีเจ้าฟ้าเป็นประมุขสูงสุด ลีช (Leach) ได้ให้เกณฑ์สำคัญในการพิจารณาอัตลักษณ์ความเป็นคนไทใหญ่ไว้อย่างน้อยสามประการ โดยหนึ่งในนั้นคือชุมชนไทใหญ่เป็นสังคมที่ผูกพันกับระบบปกครองที่มีเจ้าฟ้าเป็นประมุข (Leach, 1954) แต่ภายหลังจากตัวแทนรัฐฉานได้ลงนามในสนธิสัญญาปางโหลง (Panglong Agreement) ใน ค.ศ. 1947 กับพม่าทำให้รัฐฉานตกอยู่ภายใต้การปกครอง

ของรัฐบาลพม่าและเป็นจุดเริ่มต้นของการยกเลิกระบบเจ้าฟ้าที่มีมายาวนานกว่าสองพันปี ต่อมาเมื่อนายพล เนวินทำรัฐประหารใน ค.ศ. 1962 และนำนโยบายการทำให้เป็นพม่า (Burmanization Policy) มาใช้ ซึ่งสะท้อนถึงความเข้มข้นของลัทธิชาตินิยมพม่าที่พยายามสถาปนาโครงสร้างชาติพันธุ์เดี่ยว ส่งผลให้ วัฒนธรรม ภาษา คติความเชื่อ รวมถึงระบบเจ้าฟ้าที่สังคมไทใหญ่ผูกพันมาอย่างยาวนานได้ถูกทำลายไป จนทำให้ชาวไทใหญ่สูญเสียอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง อีกทั้งแนวคิดของชนชั้นนำในพม่าที่ต้องการรวม อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจึงเป็นเหตุให้กลุ่มชาวไทใหญ่ต้องจับอาวุธและจัดตั้งกองกำลังทหารเพื่อต่อสู้กับกองทัพ พม่ามาโดยตลอด (Preecharush, 2015)

นอกจากนี้รัฐบาลพม่ายังเข้ามาจัดการกับความทรงจำร่วมโดยยกย่องวีรกรรมขององซานเพื่อให้เกิด ความทรงจำร่วมของสังคมใหม่และเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของเอกภาพของพม่า (Chotisut, 2016) ส่งผลให้ ความทรงจำในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่ในรัฐฉานเลือนหายไป จนกระทั่งเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 รัฐบาลพม่าได้เร่งปฏิรูปประเทศทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และดำเนินนโยบายเปิดประเทศอย่างจริงจัง จากรูปแบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการรัฐบาลทหารมาเป็นรูปแบบประชาธิปไตย แต่ก็ยังพบ ปรากฏการณ์การสั่งห้ามฉายภาพยนตร์เรื่องสิ้นแสงฉาน (Twilight over Burma) อย่างไรก็ดีผลของรัฐบาล พม่าใน ค.ศ. 2016 (Fisher, 2016) ทำให้เห็นว่ารัฐบาลพม่ายังมีบทบาทต่อการจัดการความทรงจำร่วมและมีความ กังวลต่อการรับรู้ของชาวไทใหญ่ที่มีต่อเจ้าฟ้า

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมของฮัลบวัคส์ (Halbwachs, 1992) ที่ให้ความสนใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำร่วมกับการสร้างอัตลักษณ์ของสังคม แสดงให้เห็นว่าความทรงจำร่วม เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับสังคม ไม่ว่าจะเริ่มต้นมาจากปัจเจกหรือกลุ่มก็ตาม ซึ่งความทรงจำร่วมนี้มีความ สัมพันธ์ต่อยุคปัจจุบันมากกว่าที่จะมุ่งอยู่กับเรื่องของอดีตและข้อเท็จจริง และแนวคิดภาวะสมัยใหม่ของ อัปพาดูราย (Appadurai, 2000) ที่เห็นว่าสังคมปัจจุบันเชื่อมโยงติดต่อกัน จนแทบจะแยกจากกันไม่ได้และ การเชื่อมต่อโลกทั้งหมดนี้ได้สร้างจินตนาการและปฏิบัติการใหม่ขึ้นมาคือ ไม่มีสังคมแคบ ๆ หนึ่ง ไม่ เปลี่ยนแปลง ตัดขาดจากโลกแบบในอดีตอีกต่อไป โดยนำแนวคิดทั้งสองนี้มาเป็นกรอบในการศึกษาการรื้อฟื้น ความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ในต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้วิจัยเลือกเมืองสีป้อ (Hsipaw) เป็นพื้นที่วิจัย เนื่องจากเป็นเมืองของชาวไทใหญ่ที่เคยมีเจ้าฟ้าปกครองมากกว่า 2,000 ปี โดยเก็บ รวบรวมข้อมูลในช่วง ค.ศ. 2017 – 2019

การวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ เพราะในต้นศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาที่ชาวไทใหญ่มีเสรีภาพในการนำเสนอและรับรู้ข่าวสาร ทั้งจากสื่อ แบบเดิมและสื่อสมัยใหม่ แต่ภายใต้บริบทการเมืองของพม่ายุคใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยที่ทหารยังมีบทบาททาง การเมืองอยู่นั้น ชาวไทใหญ่มีการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าอย่างไร ด้วยหวังว่าจะสามารถนำ ผลการวิจัยครั้งนี้มาพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกันในการการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลพม่ากับกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทใหญ่ในรัฐฉาน เพื่อนำไปสู่สันติภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในรัฐฉาน ประเทศพม่าในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ประเทศพม่า ในต้นศตวรรษที่ 21

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตและจดบันทึก (Observation and field-note) นำข้อมูลมาสังเคราะห์ วิเคราะห์ มี 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมเอกสาร เนื้อหา ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับความทรงจำร่วม และแนวคิดภาวะสมัยใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างเครื่องมือและนำมาเป็นกรอบในการศึกษาการรื้อฟื้นความทรงจำร่วม

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่งคือ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร ห้องสมุดมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง และฐานข้อมูลงานวิจัยอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 4 เลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดไทใหญ่ 3 ท่าน เครือญาติเจ้าฟ้า 2 ท่าน สมาชิกสมาคมการศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ (ก่อเลิกลายแล่ฟิงเง่ไต) จำนวน 3 ท่าน นักวิชาการและครูสอนภาษาไทใหญ่ จำนวน 3 ท่าน นักการเมืองชาวไทใหญ่ จำนวน 2 ท่าน ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วน

ขั้นตอนที่ 5 การสังเกตและจดบันทึก ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาข้อมูลด้วยการสังเกตโดยเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วม โดยพยายามจัดการข้อมูลในรูปแนวคิดและโครงสร้างต่าง ๆ โดยจัดเป็นหมวดหมู่

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเนื้อหา ในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษาและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ในต้นศตวรรษที่ 21 สรุปผลได้ดังนี้

(1) การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ในต้นศตวรรษที่ 21 เกิดขึ้นจากการผ่อนคลายการควบคุมสื่อและสิ่งพิมพ์ ร่วมกับการเปิดเสรีไตรมาสแรก มีรายละเอียดดังนี้

รัฐบาลพม่าในช่วงรัฐบาลพลเอกเต็งเส่ง (ค.ศ. 2011-2016) ได้เร่งปฏิรูปประเทศและดำเนินนโยบายเปิดประเทศอย่างจริงจังทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ การนำเศรษฐกิจระบบตลาด (Market economy) มาใช้ อาทิ การแก้ไขกฎระเบียบด้านการเงินและการลงทุน เพื่อจูงใจให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค (Tun, 2013) และเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและการปกครองระบอบประชาธิปไตยต่างมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ทำให้คนมีสิทธิและเสรีภาพ อีกทั้งกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศอื่น ๆ ที่ทยอยเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปเป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดอ่านของกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐต่าง ๆ ทั่วทั้งพม่า รัฐบาลพม่าต้องทบทวนบทบาทและท่าทีของตนเอง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากนานาชาติ เห็นได้จากการกำหนดเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2008 ที่ให้สิทธิและเสรีภาพกับพลเมืองชาวพม่าโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา การเกิด เพศ และอื่น ๆ (Myanmar's Constitution of 2008, 2008)

อนึ่ง รัฐบาลพม่ายังมีการผ่อนคลายการควบคุมสื่อและการยกเลิกการเซ็นเซอร์ร่วมกับการลดบทบาททางการเมืองของทหารอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเป็นความพยายามสร้างระบอบการเมืองลูกผสม (Hybrid regime) ของผู้นำทหารพม่าเพื่อให้องค์ประกอบของระบอบอำนาจนิยมกับประชาธิปไตยสามารถประสานทำงานร่วมกันได้ รวมถึงการเปิดเสรีทางด้านโทรคมนาคม ซึ่งในอดีตภายหลังการรัฐประหารโดยนายพลเนวิน ใน ค.ศ. 1962 สื่อและสิ่งพิมพ์ทุกชนิดถูกควบคุมอย่างเข้มงวด หนังสือพิมพ์ของเอกชนทั้งหมดกลายเป็นของรัฐบาล ตลอดหลายสิบปีการตรวจสอบได้ถูกเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบหลายครั้ง จนกระทั่ง ค.ศ. 2005 หน่วยงานนี้ได้ถูกย้ายมาขึ้นกับกระทรวงสารสนเทศ (Ministry of Information) และภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 2008 ทำให้มาตรการเซ็นเซอร์ผ่อนคลายลงไป โดยใน ค.ศ. 2013 หน่วยงานดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นหน่วยงานเพื่อลงทะเบียนสิ่งตีพิมพ์ (Registration Office) ขึ้นอยู่กับห้องสมุดแห่งชาติเท่านั้น กระบวนการเซ็นเซอร์อย่างเข้มงวดตั้งแต่ ค.ศ. 1962 ได้เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ ค.ศ. 2011 โดยแบ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเซ็นเซอร์เป็น 5 ขั้น (Thaw, 2014) คือ

ขั้นที่ 1 ตั้งแต่กลาง ค.ศ. 2011 จนถึงปลาย ค.ศ. 2012 พบว่าวารสารรายสัปดาห์ 82 ฉบับ และนิตยสารจำนวน 96 ฉบับ รวมถึงหนังสือเกี่ยวกับศิลปะ กีฬา ข้อมูลข่าวสาร นิยาย วรรณกรรมเด็ก เทคโนโลยี ไม่จำเป็นต้องส่งให้ตรวจสอบ แต่หลังจากตีพิมพ์แล้วต้องส่งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบก่อนที่จะจำหน่าย

ขั้นที่ 2 ตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. 2011 วารสาร 32 ฉบับ และนิตยสาร 22 ฉบับ รวมถึงหนังสือ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ ธุรกิจอาชญากรรม กฎหมาย ได้รับการยกเว้นการตรวจสอบ

ขั้นที่ 3 ตั้งแต่ มีนาคม ค.ศ. 2012 วารสาร 3 ฉบับ นิตยสาร 10 ฉบับ รวมถึงหนังสือ เพื่อการศึกษา ได้รับการยกเว้นการตรวจสอบ

ขั้นที่ 4 นวนิยาย เรื่องสั้น และอื่น ๆ ได้รับการยกเว้นการตรวจสอบ

ขั้นที่ 5 สิ่งพิมพ์ทั้งหมดรวมถึงสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับการเมืองและการศาสนาได้รับการยกเว้นการตรวจสอบตั้งแต่ สิงหาคม ค.ศ. 2012

การผ่อนคลายสื่อและสิ่งพิมพ์ทำให้สื่อชาติพันธุ์มีบทบาทในการทำหน้าที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตน บทความและข่าวสารในภาษาท้องถิ่นช่วยส่งเสริมการรับรู้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่น

ใหม่ เช่น สื่อท้องถิ่นของชาวไทใหญ่คือ แสนปาย (Hsen Pai) ได้รับความนิยมจากชาวไทใหญ่มาก โดยหนังสือพิมพ์แสนปายถูกตีพิมพ์ด้วยภาษาไทใหญ่อย่างถูกกฎหมายตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 2013 มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมงานเขียนและวรรณกรรมไทใหญ่ นอกจากนี้ยังต้องการให้ชาวไทใหญ่รับรู้เกี่ยวกับการเมืองและเหตุการณ์ปัจจุบัน อีกทั้งเพื่อทำความเข้าใจอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาวไทใหญ่รวมถึงผู้นำของชาวไทใหญ่ (Soe, 2017)

นอกจากนี้รัฐบาลพม่ายังเปิดเสรีประเทศด้านโทรคมนาคม โดยเชิญผู้ให้บริการจากนานาชาติเข้าร่วมประมูล สำหรับผู้ชนะการประมูลจะได้รับอนุญาตให้บริการสัญญาณโทรศัพท์มือถือและบริการอินเทอร์เน็ต (Human Rights Watch, 2013) ทำให้เห็นถึงการเติบโตของผู้ใช้โทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ตที่ใน ค.ศ. 2011 มีเพียงร้อยละหนึ่งของประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตได้ แต่ใน ค.ศ. 2015 พม่าเป็นตลาดโทรคมนาคมที่เติบโตเร็วที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลก (Trautwein, 2015) ใน ค.ศ. 2016 กิจการโทรคมนาคมนับเป็นกิจการที่สำคัญสำหรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Samarajiva, 2016) พม่าใน ค.ศ. 2017 นับเป็นประเทศที่มีการใช้สมาร์ตโฟนเติบโตเร็วที่สุดในโลก เพราะประชากรประมาณร้อยละ 95 เข้าถึงบริการโทรศัพท์มือถือ และร้อยละ 85 ของโทรศัพท์ที่ใช้คือสมาร์ตโฟน (Heijmans, 2017) บริการโทรศัพท์มือถือที่เติบโตอย่างรวดเร็วนี้เข้ามาแทนที่การให้บริการร้านอินเทอร์เน็ตแบบเดิม ทำให้ธุรกิจร้านอินเทอร์เน็ตในพม่าหลายแห่งเผชิญกับวิกฤติต้องปิดกิจการลง เพราะขณะนี้ประชาชนส่วนใหญ่หันไปใช้อินเทอร์เน็ตหรือเล่นเกมสบนโทรศัพท์มือถือแทน (TransborderNEWS, 2015)

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนจำนวนมากแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ นับเป็นครั้งแรกที่ประชาชนเข้าถึงนักการเมืองและผู้มีชื่อเสียงระดับสูงได้โดยตรง เฟซบุ๊กจึงกลายเป็นสนามประลองกำลังทางการเมืองแห่งใหม่ระหว่างพรรคยูเอสดีพี (Union Solidarity and Development Party) พรรครัฐบาลกับพรรคเอ็นแอลดี (National League for Democracy) ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ. 2015 แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของโลกออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นอย่างน่าสนใจ เห็นได้จากประธานาธิบดีเต็งเส่งที่สื่อสารกับประชาชนโดยโพสต์ภาพถ่ายกับคำปราศรัยในโอกาสต่าง ๆ ผ่านทางเฟซบุ๊ก ซึ่งมีผู้ติดตามถึง 11,800 คน (Chen, 2013)

(2) การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ ในต้นศตวรรษที่ 21 เกิดขึ้นด้วยการบูรณาการร่วมกันของการเปิดพื้นที่ความทรงจำ สื่อแบบเดิมและสื่อสมัยใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานค่อย ๆ ก่อรูปขึ้น ภายใต้การผ่อนคลายการควบคุมสื่อของรัฐบาลพม่า กอปรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในพม่าที่เข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ ซึ่งพบว่าชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน โดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ ปัญญาชน นักวิชาการ นักการเมือง และเครือญาติของเจ้าฟ้า พยายามที่จะรื้อฟื้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับเจ้าฟ้า ด้วยการบูรณาการร่วมกันของการเปิดพื้นที่ความทรงจำและสื่อแบบเดิม โดยมีสื่อสมัยใหม่ เข้ามามีบทบาทในการสื่อสารเรื่องราวที่เกี่ยวกับเจ้าฟ้าไปสู่คนในสังคมจำนวนมากได้โดยง่ายและรวดเร็ว ภายใต้บริบทการเมืองของพม่ายุคใหม่

2.1 การเปิดพื้นที่ความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่

พื้นที่ความทรงจำคือ ประสบการณ์ของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับคน กิจกรรมใด ๆ หรืออยู่ในเหตุการณ์ร่วมกันในสังคม จนเกิดเป็นความทรงจำร่วมของคนในสังคม ก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคม “มีเรื่องเล่า” ซึ่งหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น และอัตลักษณ์เหล่านี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชนอันมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมกัน จากการวิจัยพบว่าในเมืองสีป้อและเมืองอื่น ๆ ในรัฐฉานมีการเปิดพื้นที่ความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับเจ้าฟ้าคือ

2.1.1 หอเจ้าฟ้าเมืองสีป้อ

ถือเป็นหอเจ้าฟ้าเพียงแห่งเดียวในรัฐฉานที่อยู่ภายใต้การดูแลจากเครือญาติของเจ้าฟ้า ซึ่งหอเจ้าฟ้าหลังใหญ่ได้ถูกทำลายไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันเหลือเพียงหอเจ้าฟ้าหลังเล็กซึ่งเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายคือเจ้าฟ้าจ่าแสงให้ชื่อว่าหอตะวันออก ผู้ดูแลหอเจ้าฟ้าในปัจจุบันทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวของโดยเฉพาะเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายคือเจ้าฟ้าจ่าแสงโดยมีทั้งชาวไทยใหญ่ในรัฐฉาน ชาวไทใหญ่ที่อยู่นอกรัฐฉาน และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีสุสานหลวงที่ตอยหมูปซึ่งห่างจากตัวเมืองสีป้อประมาณ 2 กิโลเมตร ปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรมไป ในแต่ละปีก็จะมีกลุ่มชาวไทยใหญ่ภายใต้การสนับสนุนจากพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (SNLD) มาบูรณะเพื่อปรับปรุงทัศนียภาพ และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2020 ได้มีการจัดพิธีระลึกถึงเจ้าฟ้าจ่าแสง เจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของเมืองสีป้อบริเวณสุสานหลวงเจ้าฟ้า นอกจากนี้ยังมีแผนที่จะปรับปรุงพื้นที่โดยรอบและสร้างรั้วบริเวณรอบสุสาน เพื่อให้ชาวเมืองสีป้อและผู้สนใจได้มาเยี่ยมชมสุสานหลวงแห่งนี้ (Tai Yai Citizen 7, 2019)

2.1.2 วัดไทใหญ่

ความศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมผ่านระบบอุปถัมภ์พระพุทธานุญา เจ้าฟ้าในฐานะผู้อุปถัมภ์พระพุทธานุญาหลักของชุมชน จึงพบว่าในเมืองสีป้อมีวัดที่สร้างโดยเจ้าฟ้ากว่า 20 วัด เช่น วัดพาราหลวง วัดโพต้อ วัดหัวน้ำ วัดจองคำ วัดกลางเวียง วัดจามเฝือก วัดน้ำฮุ่นยอ วัดตันตี วัดจึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมไทใหญ่ วัดหัวน้ำ วัดสำคัญแห่งหนึ่งตั้งอยู่กลางเมืองสีป้อ มีเจ้าป่นติตะเป็นเจ้าอาวาส ท่านนับถือเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงเสมือนเป็นพ่อคนที่สอง ทำให้เจ้าป่นติตะใช้พื้นที่ในวัดเป็นพื้นที่ในการนำภาพเจ้าฟ้าและเครือเจ้าฟ้ามาประดับไว้ทั่ววัด วัดหัวน้ำจึงเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่เรื่องราวของเจ้าฟ้า นอกจากนั้นในแต่ละปีก่อนออกพรรษา เจ้าป่นติตะยังจัดงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้าฟ้าเป็นประจำทุกปีซึ่งมีชาวไทยใหญ่มาร่วมงานจำนวนมาก ถึงกระนั้นสิ่งที่เจ้าป่นติตะดำเนินการอยู่ก็เป็นการทำแบบเงียบ ๆ เพื่อไม่ต้องการมีข้อขัดแย้งกับทหารพม่า (Tai Yai Citizen 6, 2018) เห็นได้ว่าวัดหัวน้ำในฐานะพื้นที่สาธารณะทำให้เกิดความสัมพันธ์หลากหลายชุดความสัมพันธ์ โดยเฉพาะชุดความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยใหญ่กับเจ้าฟ้าได้ถูกสร้างขึ้น สอดคล้องกับที่อัมพร จิรัฐติกร เห็นว่าพื้นที่สาธารณะที่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมี เพราะการมีพื้นที่สาธารณะเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การเมืองภาคประชาชน (Jiratikorn, 2015) แต่เจ้าป่นติตะ ได้มรณภาพไปเมื่อ 31 ธันวาคม 2019 ลูกศิษย์ของท่านยังคงสานต่อเจตนารมณ์ของเจ้าป่นติตะ ต่อไป นอกจากนี้ ยังมีวัดของชาวไทยใหญ่อีกหลายวัด เช่นวัดท่าโปก วัดตันตี วัดโพต้อ วัดบ่อโจ เป็นสถานที่สอนภาษาวัฒนธรรม และสอดแทรกเรื่องราวของเจ้าฟ้าไทใหญ่ให้กับเยาวชนไทใหญ่ในช่วงปิดเทอม

2.1.3 อนุสาวรีย์เจ้าฟ้า

อนุสาวรีย์เป็นเครื่องเตือนให้ระลึกถึง และจะต้องตั้งอยู่ในที่สาธารณะ เพื่อให้ใคร ๆ เข้าถึงและเห็นได้ ในแง่อนุสาวรีย์มีลักษณะใกล้เคียงไปทางรูปเคารพทางศาสนา เช่น พระพุทธรูปหรือไม้กางเขนที่ตั้งไว้เพื่อให้คนเคารพบูชาด้วยสำนึกอุดมการณ์ที่แทนด้วยรูปนั้น เป็นอุดมคติร่วมกันของคน แต่อนุสาวรีย์ไม่ใช่รูปเคารพทางศาสนา อนุสาวรีย์เป็นตัวแทนของอดีตร่วมกันชนิดหนึ่งและเป็นการเลือกหยิบเอาประวัติศาสตร์ส่วนที่รัฐจะใช้เป็นประโยชน์มาสร้างให้เห็นเป็นรูปธรรม เข้าถึงง่าย (Eawsriwong, 2014) สำหรับอนุสาวรีย์เพื่อให้คนไทยใหญ่ระลึกถึงเจ้าฟ้านั้น คืออนุสาวรีย์เจ้าเสือข่านฟ้าซึ่งตั้งอยู่บนดอยไตแลง ด้วยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของ สภากองทัพภูชาติแห่งรัฐฉาน/สภากองทัพเอกราชแห่งรัฐฉาน (SSA/RCSS) ภายใต้การนำของเจ้ายอติศักดิ์ ส่วนในพื้นที่รัฐฉานนั้น มีการจัดตั้งอนุสาวรีย์ขุนสามตันสูงเจ้าฟ้าแห่งเมืองแสนหวี โดยตั้งอยู่ในพื้นที่เดิมซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นหอเจ้าฟ้าเมืองแสนหวี ปัจจุบันหอเจ้าฟ้าแห่งนี้ถูกทำลายไปในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง คงทิ้งร่องรอยให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตไว้เพียงซากอาคารและกำแพง อนุสาวรีย์แห่งนี้นับเป็นอนุสาวรีย์ของเจ้าฟ้าแห่งแรกที่ถูกสร้างขึ้นใน ค.ศ. 2015 โดยชาวไทใหญ่ในเมืองแสนหวีร่วมมือกันสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองครบรอบปีของการขึ้นเป็นเจ้าฟ้าแห่งเมืองแสนหวี ในการจัดงานครั้งนี้รัฐบาลพม่าได้ส่งรองประธานาธิบดีมาร่วมเปิดงานเพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสนับสนุนการจัดงานครั้งนี้ (Tai Yai Citizen 1, 2017)

นอกจากนี้สภารัฐฉานยังมีมติเห็นชอบให้สร้างอนุสาวรีย์รูปปั้นเหมือนของเจ้าฟ้าส่วยแตก เจ้าฟ้าเมืองยองห้วย นับเป็นอนุสาวรีย์ของเจ้าฟ้านคนที่สองที่จะถูกสร้างขึ้นในรัฐฉาน เจ้าส่วยแตกเป็นที่รู้จักกันในฐานะประธานาธิบดีคนแรกของพม่า ซึ่งถูกจับและเสียชีวิตในเรือนจำอินเส่งหลังนายพลเนวินยึดอำนาจโดยสมาชิกสภารัฐฉานจากเมืองยองห้วยได้เสนอต่อสภารัฐฉานให้สร้างรูปปั้นของเจ้าส่วยแตก ซึ่งก็ได้รับการเห็นชอบและอนุมัติในการสร้าง โดยค่าใช้จ่ายทั้งหมดเครือญาติเจ้าฟ้าร่วมกับสมาชิกสภารัฐฉานจากพรรคสันนิบาตแห่งชาติฉานเพื่อประชาธิปไตย (SNLD) ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย และได้นำไปติดตั้งบริเวณใกล้กับสุสานเจ้าฟ้าในเมืองยองห้วยเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 2018 โดยวัตถุประสงค์ของการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าส่วยแตกครั้งนี้เพื่อให้คนรุ่นหลังระลึกถึงคุณความดีของเจ้าฟ้าไทใหญ่พระองค์นี้ การเกิดขึ้นของอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าทั้งสองแห่งทำให้เกิดแนวความคิดที่จะจัดสร้างอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าจำแสงในพื้นที่เมืองลีป้อ และอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าจามทุนในพื้นที่เมืองปอน เจ้าฟ้าจามทุนเป็นหนึ่งในผู้ลงนามในความตกลงปางหลวงและถูกยิงเสียชีวิตพร้อมกับรัฐมนตรีและนายพลองซานเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1947 ที่ย่างกุ้ง แต่แนวคิดนี้ยังไม่แน่ชัดว่าจะสามารถดำเนินการได้หรือไม่

2.1.4 นัตไทใหญ่

ตำนานเจ้ามอนหล้าซึ่งเป็นธิดาของเจ้าฟ้าเมืองมามีความสัมพันธ์กับเจดีย์บ่อโจ้ เจดีย์สำคัญของเมืองลีป้อ และไม่ไกลจากเจดีย์บ่อโจ้จะพบเจดีย์เจ้ามอนหล้าซึ่งตั้งอยู่บริเวณติดกับแม่น้ำตู่ ชาวไทใหญ่เชื่อว่าจุดนี้เป็นสถานที่เจ้ามอนหล้าสิ้นพระชนม์ เชื่อว่าเจดีย์ถูกสร้างภายหลังการสิ้นพระชนม์ของเจ้ามอนหล้าได้ไม่นาน และค่อย ๆ ปรับปรุงบูรณะกระทั่งปัจจุบันเชื่อว่าเจ้ามอนหล้าได้กลายเป็นนัตตามคติความเชื่อแบบพม่า โดยโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกันจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคติความเชื่อไทใหญ่ จากประวัติที่น่าสะทือนใจของเจ้ามอนหล้าเป็นที่โจษจันกันทั่วไปทำให้วิญญาณของท่านกลายเป็นนัต ได้รับการยกย่อง ยึดเป็นที่พึ่งได้ และ

ความเป็นผู้ที่มีเมตตา การกลายเป็นนั้ตของเจ้ามอหล้าจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ชาวไทใหญ่จดจำเจ้าฟ้าในแบบที่ไม่สร้างปัญหาให้กับรัฐบาลพม่าตั้งแต่ในอดีตและยังทำให้ชาวพม่าจำนวนหนึ่งให้ความเคารพและศรัทธาเจ้ามอหล้าอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการกลายเป็นนั้ตของเจ้าฟ้าองค์ที่ 11 ของเมืองสืปอ ปัจจุบันคือเจ้าปู่เจ้านายของเมือง สืปอ ซึ่งเป็นที่นับถือของชาวไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นับเป็นการสร้างความทรงจำร่วมที่สัมพันธ์กับเจ้าฟ้าที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.2 การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าผ่านสื่อแบบเดิม

จากการวิจัยพบว่าการผ่อกลายสื่อและสิ่งพิมพ์ทำให้สื่อและกลุ่มชาวไทใหญ่เริ่มนำเรื่องราวของเจ้าฟ้ามาตีพิมพ์ จัดทำเป็นหนังสือแบบเรียน ซีดีเรื่องเล่า สร้างกลุ่มสมาคมการศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่นอกจากนี้เมื่อสื่อดังกล่าวถูกตีพิมพ์แล้วยังสามารถพบเห็นการวางจำหน่ายในร้านหนังสือ ในวัด ในงานประเพณีต่าง ๆ ได้อย่างเสรีขึ้น ดังนี้

2.2.1 สื่อบุคคล: ผู้เขียนประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชาวไทใหญ่

กว่า 50 ปีที่ระบบเจ้าฟ้าได้ถูกยกเลิกไป และการน่านโยบายทำให้เป็นพม่า(Burmanization) มาใช้ เพื่อสถาปนาความเป็นเอกภาพทางสังคมของพม่าทำให้ความทรงจำที่ชาวไทใหญ่มีต่อภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงระบบเจ้าฟ้าค่อย ๆ เลือนรางไป ชาวไทใหญ่ที่เกิดหลังการรัฐประหารโดยนายพลเนวินใน ค.ศ. 1962 จำนวนมากไม่สามารถอ่าน เขียนภาษาไทใหญ่ได้ ด้วยระบบการศึกษาแบบพม่า ถึงกระนั้นก็มีชาวไทใหญ่อ่านหนังสือที่ทวงแหวนภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของตน ได้พยายามที่จะรวบรวมเรื่องราวของชาวไทใหญ่ เพื่อให้ความทรงจำที่สืมเลือนไปถูกรื้อฟื้นกลับมา ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอ 3 ท่านคือ

(1) จายอ่องทุน (Sai Aung Tun) นักประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่คนสำคัญ เกิดที่เมืองสืปอ เกิด ค.ศ. 1932 ในช่วงเวลาที่อังกฤษยังปกครองพม่าและรัฐฉาน โดยทำงานประวัติศาสตร์ในฐานะสมาชิกของคณะกรรมการประวัติศาสตร์พม่า ผลงานของจายอ่องทุน เป็นงานที่น่าเชื่อถือในฐานะคนไทใหญ่ที่เคยผ่านการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในพม่าและยังได้รับเกียรติจากรัฐบาลพม่าให้ทำงานวิชาการประวัติศาสตร์โดยเฉพาะประวัติศาสตร์รัฐฉาน งานเขียนเล่มสำคัญที่ผู้สนใจงานไทใหญ่ศึกษาน่าไปอ้างอิงอยู่เสมอคือ History of Shan State from its origins to 1962 ซึ่งให้รายละเอียดระบบเจ้าฟ้าก่อนที่จะถูกยกเลิกไปได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ยังมีงานเขียนประเภทหนังสือและบทความอีกหลายชิ้นที่เกี่ยวกับชาวไทใหญ่ เช่น ผลงานหนังสือเรื่อง The Tai Ethnic Migration and Settlement in Myanmar และ Shan Legends ส่วนบทความชิ้นสำคัญ ได้แก่ บทความเรื่อง The Shan People and Their Encounter with Buddhism และ The Multi-Ethnic Myanmar and the Challenge of the 21st Century เป็นต้น

จายอ่องทุนเป็นนักวิชาการที่ใช้วิธีวิทยาแบบนักประวัติศาสตร์และภายใต้แนวคิดของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนพม่าและคนไทใหญ่ ทำให้มีเสียงครหาจากชาวไทใหญ่บางคน บ้างว่าจายอ่องทุนทำงานให้พม่า อย่างไรก็ตามผลงานของจายอ่องทุนก็ทำให้ชาวไทใหญ่มีข้อมูลเพียงพอต่อการรื้อฟื้นความทรงจำเรื่องเจ้าฟ้าในแบบที่ไม่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในประเทศจนเกินไป นอกจากนี้ยังทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจคนไทใหญ่มากยิ่งขึ้น (Tai Yai Citizen 2, 2019)

(2) ครูเคอแสนและครูเก่งเชิง เป็นผู้ที่ชาวไทใหญ่ให้ความนับถือ โดยทั้งสองท่านใช้เวลาค้นคว้าเรื่องราวของชาวไทใหญ่กว่า 16 ปี และยังเดินทางไปทั่วรัฐฉานเพื่อให้ความรู้เรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แก่เยาวชนชาวไทใหญ่ ทั้งสองท่านสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอย่างกึ่ง โดยครูเคอแสน สำเร็จการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ ส่วนครูเก่งเชิงสำเร็จการศึกษาด้านสัตวแพทย์ โดยเฉพาะครูเก่งเชิงท่าน เป็นบุตรของอดีตเจ้าฟ้าเมืองหนึ่ง จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ท่านสนใจศึกษาเรื่องราวของคนไทใหญ่ โดยช่วยกัน ค้นคว้า รวบรวมจากหนังสือกว่า 400 เล่ม ทั้งภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ ภาษาไทใหญ่ ซึ่งปัจจุบันหนังสือหลาย เล่มของครูเคอแสนและครูเก่งเชิงถูกนำไปใช้สอนในช่วงปิดเทอมที่วัดไทใหญ่ทั่วรัฐฉาน (Tai Yai Citizen 2, 2019)

(3) เจ้าขุนทุนอู ประธานพรรคสันนิบาตแห่งชาติฉานเพื่อประชาธิปไตย (SNLD-Shan National League for Democracy) เกิดที่เมืองสีป้อ ในตระกูลของเจ้าฟ้า โดยมีน้าคือเจ้าฟ้าจำแสง เจ้าฟ้าองค์สุดท้าย ของเมืองสีป้อ เจ้าขุนทุนอูต่อสู้ทางการเมืองมายาวนานเพื่ออิสรภาพของชาวไทใหญ่ จนกระทั่งถูกทหารพม่า จับกุมและติดคุกเมื่อ ค.ศ. 2005 และได้รับการปล่อยตัวเมื่อ ค.ศ. 2012 แม้ว่าเจ้าขุนทุนอูจะไม่ได้รวบรวม เรื่องราวเกี่ยวกับไทใหญ่ แต่ในฐานะสมาชิกรัฐสภาแห่งสหภาพ เมื่อได้ปราศรัยกับชาวไทใหญ่ ก็มักจะบอกเล่า ถึงประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่ และยังเป็นตัวแทนชาวไทใหญ่ในรัฐฉานในการผลักดันการใช้หนังสือเรียนไทใหญ่ ในรัฐฉานจนประสบความสำเร็จ แต่ยังมีปัญหาเรื่องงบประมาณทำให้สามารถสอนภาษาไทใหญ่ได้เฉพาะใน โรงเรียนขนาดใหญ่ (Tai Yai Citizen 3, 2019)

2.2.2 แบบเรียนที่ดีพิมพ์ด้วยภาษาไทใหญ่ โดยความร่วมมือของสมาคมการศึกษาและวัฒนธรรม ไทใหญ่

ตั้งแต่ ค.ศ. 2014 เริ่มมีการตีพิมพ์แบบเรียนด้วยภาษาไทใหญ่โดยความร่วมมือกันของสมาคม การศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ หรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ก๋อลิกสายแล่ฟิงเง่ไต” โดยมีจุดเริ่มต้นที่เมืองตอง ยี่และขยายเครือข่ายไปทุกเมืองในทั่วรัฐฉาน สิ่งที่สมาคมดำเนินการคือการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาแก่ เยาวชนไทใหญ่ ในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่ โดยเป็นศูนย์ประสานงาน เผยแพร่องค์ความรู้และผลักดันให้มีการสอนภาษาไทใหญ่ในโรงเรียน ทำให้ตั้งแต่ ค.ศ. 2016 รัฐบาลพม่าได้ให้ การสนับสนุนค่าจ้างให้กับครูสอนภาษาไทใหญ่ที่ลงทะเบียนไว้กับรัฐบาล ซึ่งสมาคมได้ร่วมมือกับพรรคพรรค สันนิบาตแห่งชาติฉานเพื่อประชาธิปไตย (SNLD) ในการจัดทำแบบเรียนให้กับเด็กชาวไทใหญ่ทั่วรัฐฉาน โดย หนังสือแบบเรียนที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าฟ้าจะอยู่ในเกรด 4-5 ซึ่งเริ่มตีพิมพ์ใน ค.ศ.2017 (Tai Yai Citizen 5, 2019)

2.2.3 วรรณกรรมเรื่อง “สิ้นแสงฉาน”

หนังสือที่เกี่ยวกับเรื่องราวของเจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของเมืองสีป้อ คือ Twilight Over Burma: My Life as a Shan Princess ชื่อภาษาไทยคือ สิ้นแสงฉาน หนังสือที่บันทึกประวัติชีวิต ช่วงเวลา 12 ปีที่ได้อยู่ใน เมืองสีป้อ รัฐฉาน ของอิงเง ซาเจนท์ (Inge Sargent) ผู้หญิงชาวออสเตรเลีย ที่พบรักและได้แต่งงานกับเจ้าฟ้า จำแสงและมีชื่อใหม่ว่าเจ้านางสุจันทรี วรรณกรรมเรื่องนี้ถูกนำมาถ่ายทอดเป็นภาพยนตร์เป็นครั้งแรก ใน ค.ศ. 2016 กลับถูกรัฐบาลพม่าสั่งห้ามฉายภาพยนตร์เรื่องนี้ เพราะเรื่องราวส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับทหารพม่าในสมัย

นายพลเนวิน โดยเฉพาะเรื่องราวการหายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอยของเจ้าฟ้าเจ้าแสง ทำให้คณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ของพม่าสั่งห้ามฉายภาพยนตร์ ด้วยวิตกว่าภาพยนตร์ดังกล่าวจะทำให้กระบวนการสร้างสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่ต้องหยุดชะงัก แต่ถึงแม้จะถูกห้ามฉายในประเทศ ชาวไทใหญ่ก็สามารถดูภาพยนตร์เรื่องนี้โดยสื่อสมัยใหม่ วรรณกรรมเรื่องนี้ในปัจจุบันสามารถหาซื้อได้ในร้านหนังสือทั่วไปในพม่า รวมถึงหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเจ้าฟ้าอีกหลายเรื่องที่ถูกประพันธ์โดยเครือญาติเจ้าฟ้า ซึ่งไม่สามารถขายได้ก่อน ค.ศ. 2012 เช่น หนังสือเรื่อง “The Moon Princess: Memories of the Shan State” หนังสือเรื่อง “Lords of the Sunset” และหนังสือเรื่อง “The White Umbrella”

2.2.4 ร้านหนังสือ ร้านซีดี: พื้นที่ความรู้และความทรงจำ

ภายหลังการยุติการเซ็นเซอร์และการละเมิดลิขสิทธิ์ยังไม่ได้รับการคุ้มครองที่ดีพอเพราะยังไม่มีกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เหมาะสม ทำให้หนังสือในประเทศพม่ามีราคาต่ำ ทำให้ธุรกิจร้านหนังสือยังคงเติบโตได้ ร้านหนังสือที่มีหนังสือหลากหลายมีเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น ย่างกุ้ง มัณฑะเลย์ สำหรับเมืองขนาดรองลงมาเช่น ตองยี ลำเลียว จะมีร้านหนังสือตั้งอยู่ในตลาด หากเป็นเมืองเล็กอย่างเมืองสีป้อจะพบร้านหนังสือเคลื่อนที่ในงานในงานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งจะมีหนังสือประมาณหนึ่งร้อยถึงสองร้อยปก ร้านหนังสือเคลื่อนที่นี้ได้รับความสนใจจากชาวไทใหญ่ โดยเฉพาะหนังสือเกี่ยวกับการเมือง ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ และเรื่องเกี่ยวกับเจ้าฟ้า (Tai Yai Citizen 4, 2018) นอกจากนี้ยังมีร้านซีดี สื่ออีกชนิดหนึ่งที่ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวของเจ้าฟ้าที่สามารถหาซื้อซีดีได้ในตลาดหรือร้านค้าในงานประเพณีต่าง ๆ ในราคา 500-1,000 จ๊าด ซึ่งจะมีภาพยนตร์ต่างประเทศ บทเพลงไทใหญ่ และซีดีเล่าเรื่องเจ้าฟ้า โดยเฉพาะประวัติเจ้าเสือข่านฟ้า อดีตเจ้าฟ้าผู้ยิ่งใหญ่ของชาวไทใหญ่

เห็นได้ว่าในพื้นที่รัฐฉาน สื่อแบบเดิมยังคงมีบทบาทต่อการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมกับเจ้าฟ้า โดยมากจะพบในรูปแบบของหนังสือประวัติศาสตร์โดยสื่อบุคคล หนังสือแบบเรียน วรรณกรรม ตลอดจนร้านหนังสือและร้านจำหน่ายซีดี ซึ่งเกิดจากการผ่อนคลายสื่อและสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลพม่า

2.3 สื่อสมัยใหม่กับการรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่: เฟซบุ๊ก (Facebook)

การผ่อนคลายการควบคุมอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ การเปิดเสรีประเทศด้านโทรคมนาคม ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของพม่าดีขึ้น โดยเฉพาะการสื่อสาร การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมขนาดเล็ก การหลอมรวมเทคโนโลยีเข้าด้วยกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) หรือเรียกว่าสื่อสมัยใหม่ (New Media) ส่งผลให้มีจำนวนผู้ใช้สื่อสมัยใหม่เกิดขึ้นโดยง่ายและรวดเร็ว คนนับล้านที่เคยล้าหลังไม่เคยมีโทรศัพท์ใช้ ก็มีโทรศัพท์มือถือ สื่อสังคมออนไลน์เป็นที่นิยมกันมาก (Thant Myint-U, 2017) จากข้อมูลพบว่าในเดือนมกราคม ค.ศ. 2019 มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถือถึง 56.57 ล้านหมายเลข (Slideshare, 2019) ทำให้พื้นที่ชนบทซึ่งรวมถึงชุมชนไทใหญ่ในรัฐฉานนั้นมีโทรศัพท์มือถือ และแอปพลิเคชันที่ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานให้ความนิยมมากที่สุดคือเฟซบุ๊ก ที่ชาวไทใหญ่ต่างรับข่าวสารผ่านเฟซบุ๊กแทนการรับรู้จากสื่อวิทยุซึ่งเคยเป็นแหล่งข้อมูลหลัก

เฟซบุ๊ก ทำให้ชาวไทใหญ่สามารถรู้จัก พูดคุย แลกเปลี่ยนข่าวสาร สามารถกระจายข้อมูลและรับรู้ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว เห็นได้จากกลุ่ม Hsipaw News เป็นกลุ่มที่เปิดสาธารณะ โดยมี Admin อยู่ในเมืองสีป้อ 3 คน โดยรับข่าวสารทั้งจากเครือข่ายในเมืองสีป้อและเมืองอื่น ๆ นอกจากนั้นยังนำข่าวสารจากเครือข่าย

อื่น ๆ มากกระจายต่อ เช่น การนำบทความเรื่องคนรุ่นใหม่ถามหาคำตอบจากรัฐบาลกรณีเจ้าฟ้าเจ้าแสงที่หายตัวไปกว่า 58 ปี (Hom, 2020) หรือบทความเรื่องการไม่อนุญาตให้ฉายภาพยนตร์เรื่องสั้นแสงฉานอย่างไร้เหตุผล (SHAN, 2016) ซึ่งนำบทความจาก shannews.org มานำเสนอในกลุ่มของตน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเพจที่น่าเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่อีกหลายเพจ เช่น เพจ Shan News เป็นเพจที่น่าเสนอข่าวสาร ซึ่งมีผู้ติดตามมากกว่า 3 แสนคน เพจ Tai Community Online เป็นชุมชนไทใหญ่ที่น่าเสนอข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และศิลปวัฒนธรรมอันหลากหลายของพี่น้องชาวไทใหญ่ ทั้งในรัฐฉาน ประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ และ เพจ Voice of Tai เป็นชุมชนไทใหญ่ที่น่าเสนอข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และศิลปวัฒนธรรมอันหลากหลายของชาวไทใหญ่ ทั้งในรัฐฉาน ประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ กลุ่ม Tai (Shan) History เป็นกลุ่มปิดที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจและสังคม แอปพลิเคชันเหล่านี้จึงเป็นเครื่องมือในต้นศตวรรษที่ 21 ที่ทำหน้าที่ส่งต่อเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานให้กับชาวไทใหญ่ที่อยู่ในรัฐฉานและที่อยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ในต้นศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ประเทศพม่าในต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งค้นพบผลวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรัฐฉานของชาวไทใหญ่ในต้นศตวรรษที่ 21 พบว่าเกิดขึ้นจากที่รัฐบาลพม่าปฏิรูปประเทศและดำเนินนโยบายเปิดประเทศอย่างจริงจังจากรูปแบบการเมืองการปกครองแบบเผด็จการรัฐบาลทหารมาเป็นรูปแบบประชาธิปไตย และการนำเศรษฐกิจระบบตลาด (Market economy) มาใช้ มาตรการการผ่อนคลายสื่อและสิ่งพิมพ์ได้ดำเนินการไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งการเปิดเสรีด้านโทรคมนาคม ตั้งแต่ ค.ศ. 2011 ทำให้ทำให้ชาวไทใหญ่รับรู้ข่าวสารได้อย่างเสรี แม้แต่ในพื้นที่ชนบทห่างไกลก็สามารถรับรู้ข่าวสารผ่านแหล่งข้อมูลออนไลน์โดยเฉพาะเฟซบุ๊กแทนที่วิทยุซึ่งเคยเป็นแหล่งข้อมูลหลัก นอกจากนี้ยังพบว่าความตระหนักรู้ของกลุ่มชาวไทใหญ่ที่มีต่อการหายไปของระบบเจ้าฟ้าไทใหญ่ จึงนำไปสู่ความต้องการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าขึ้นมาใหม่ โดยเครื่องมือของเจ้าฟ้า พระสงฆ์ ผู้รู้ในชุมชน พรรคการเมือง ซึ่งเป็นชนชั้นสูงในชุมชน และเป็นการบูรณาการร่วมกันของการเปิดพื้นที่ความทรงจำ สื่อแบบเดิม และสื่อสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความทรงจำร่วมมาจากปัจเจกชนกับกลุ่มสังคม ความทรงจำร่วมของคนในสังคมจึงก่อให้เกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคมมีเรื่องเล่า ซึ่งหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น (Halbwachs, 1992) แม้ว่ารัฐบาลพม่ายังมีบทบาทในการควบคุมสื่ออยู่ก็ตาม แต่ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานก็ได้หลุดรอดจากสื่อสมัยใหม่ รัฐบาลพม่าไม่สามารถสกัดกั้นข้อมูลข่าวสารได้เหมือนในอดีต ในบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้รัฐบาลต้องผ่อนคลายการควบคุมสื่อ เปิดเสรีทางโทรคมนาคมและการยกเลิกการเซ็นเซอร์ มีผลให้สื่อสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างความรับรู้และมีความสำคัญเชิงกลยุทธ์ ทำให้สื่อสมัยใหม่มีความสำคัญต่อการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้า สื่อสมัยใหม่เป็นเหมือนโครงข่ายที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารของชาวไทใหญ่ในเมืองสี่ป้อมกับชาวไทใหญ่ในเมืองต่าง ๆ ให้สอดคล้องประสานจน

ทำให้สังคมมีเรื่องเล่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง Media Flows and the Nation of Shan in Thailand ที่แสดงให้เห็นถึงการไหลเวียนของสื่อผ่านเครือข่ายแรงงานไทใหญ่ข้ามชาติ ที่ต่างแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา (Jiratikorn, 2008) และตรงกับแนวคิดภาวะสมัยใหม่ของ Appadurai ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันเชื่อมโยงติดต่อกันจนแทบจะแยกจากกันไม่ได้และการเชื่อมต่อโลกทั้งหมดนี้ได้สร้างจินตนาการและปฏิบัติการใหม่ขึ้นมา คือ ไม่มีสังคมแคบ ๆ หนึ่ง ไม่เปลี่ยนแปลง ตัดขาดจากโลก แบบในอดีตอีกต่อไป (Appadurai, 2000) แต่ภายใต้บริบทการเมืองของพม่า ที่ทหารยังมีบทบาทอยู่มาก การดำเนินการใด ๆ ในการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าในพื้นที่รัฐฉาน จึงเป็นไปแบบค่อยเป็นค่อยไป ภายใต้แนวคิด “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ก่อให้เกิดข้อขัดแย้ง”

สรุป

การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน พบว่าเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ชาวไทใหญ่มีเสรีภาพในการรับรู้และนำเสนอข่าวสาร รัฐบาลพม่าไม่สามารถสกัดกั้นข้อมูลข่าวสารได้เหมือนในอดีต ทำให้เห็นการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมที่เกี่ยวกับเจ้าฟ้าในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดจากการบูรณาการของการเปิดพื้นที่ความทรงจำ สื่อแบบเดิม และสื่อสมัยใหม่ โดยเฉพาะสื่อสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอข่าวสารเรื่องราวที่เกี่ยวกับเจ้าฟ้ามากขึ้น จนทำให้ปรากฏการณ์การรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าไม่ได้จำกัดอยู่ในพื้นที่รัฐฉานเท่านั้น หากแต่เชื่อมโยงติดต่อสร้างจินตนาการและปฏิบัติการใหม่ขึ้นมา ทำให้ไม่มีสังคมแคบ ๆ หนึ่ง ไม่เปลี่ยนแปลง ตัดขาดจากโลก แบบในอดีตอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สื่อสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ทำให้เกิดการสร้างชุดความทรงจำร่วมใหม่ให้กับชาวไทใหญ่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้สื่อสมัยใหม่ยังส่งผลต่อการรับรู้ไม่เฉพาะแต่อยู่ในรูปของชุดความทรงจำเท่านั้น ทว่ายังก่อให้เกิดประโยชน์ในมิติของการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนชาวไทใหญ่ด้วย ดังนั้นหากรัฐบาลพม่าต้องการพัฒนาเศรษฐกิจและลดความขัดแย้งกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ รัฐบาลพม่าและชาวไทใหญ่ควรร่วมมือกันโดยบูรณาการความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าร่วมกับการนำ อัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่อื่น ๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี เรื่องเล่า รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติในรัฐฉานที่มีอยู่มากมาย ก็จะทำให้รัฐฉานมีความน่าสนใจในฐานะเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ได้ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าความท้าทายต่อการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้าก็คือชาวไทใหญ่ในรัฐฉานมีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ ยากจน และการที่พม่าใช้นโยบายทำให้เป็นพมามายาวนาน ทำ

ให้ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่ ๆ ไม่สนใจการสร้างความทรงจำร่วมใหม่เกี่ยวกับเจ้าฟ้า เพราะต้องคิดถึงปากท้องก่อน ซึ่งควรมีการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

- (1) ชาวไทใหญ่รุ่นใหม่กับความทรงจำร่วมเกี่ยวกับเจ้าฟ้า
- (2) กระบวนการหรือแนวทางการผลักดันการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

References

- Appadurai, A. (2000). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. (5th Ed.). USA: University of Minnesota.
- Chen, C. F. (2013). *New wave of internet attacks on Myanmar*. Retrieved February 2, 2020, from <https://www.posttoday.com/world/246673>.
- Chotisut, K. (2016). Aung San: Dynamic of Social Memory Management of the Myanmar Government. *Proceeding in the 2nd National Conference of Networking of History and Sociology and Anthropology in the Southern of Thailand, “ Sciences of Memory and Arts of Forgotten”*. Pattani: Prince of Songkla University, Pattani Campus
- Eawswiwong, N. (2014). *Thai Nation, Thailand, Student books and Monuments On Culture, State and Consciousness*. (3rd Ed.). Bangkok: Matichon Press.
- Fisher, J. (2016). *Twilight over Burma: Myanmar censors pull film from festival*. Retrieved April 15, 2020, from <https://www.bbc.com/news/world-asia-36535629>.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. edited and translated by Lewis Coser. (1st Ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Hom, H. (2020). *A new Generation calls for answers to Hsipaw prince's 58-year disappearance*. Retrieved April 15, 2020, from <https://www.shorturl.at/hmT06>.
- HUMAN RIGHT WATCH. (2013). *Reforming Telecommunications in Burma*. Human Rights Watch. Retrieved February 2, 2020, from https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0512_ForUpload.pdf.
- Jiratikorn, A. (2008). *Migration, Media Flows and the Nation of Shan in Thailand* (Doctoral Dissertation). University of Texas at Austin. Texas.
- Jiratikorn, A. (2015). *Transnational public areas, politics, about the area of Tai Yai migrant workers In Chiang Mai*. (1st Ed.). Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Kaiser, C. (2016). *Book Publishing Market Overview: Myanmar's Challenges and Potential*. Retrieved July 15, 2019, from

- <https://publishingperspectives.com/2016/12/book-publishing-market-overview-myanmar/>.
- Leach, E. (1954). *Political systems of highland Burma: a study of Kachin social structure*. (1st Ed.). Massachusetts: Harvard University Press.
- Ministry of Information. (2008). *Constitution of the Republic of the Union of Myanmar* (2008). Retrieved July 15, 2019, from http://www.burmalibrary.org/docs5/Myanmar_Constitution-2008-en.pdf.
- Preecharush, D. (2015). *Shan State: A Strategic Handbook on Politics and Military*. (1st Ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Samarajiva, R. (2016). *Telecom is Biggest Attractor of FDI in Myanmar*. Retrieved February 2, 2020, from <http://lineasia.net/farmhouse/2016/12/telecom-is-biggest-attractor-of-fdi-in-myanmar/>.
- SHAN. (2016). *Banning of film on Shan Prince "irrational" says nephew Khun Tun Oo*. Retrieved April 15, 2020, from <https://www.shorturl.at/hmT06>.
- Slideshare. (2019). Digital 2019 Myanmar (January 2019). Retrieved April 15, 2020, from <https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-myanmar-january-2019-v01>.
- Soe, L., Htwe. (2017). *The Role of Ethnic Media in the "NEW MYANMAR"*. Chiang Mai: Regional Center for Social Science and Sustainable Development (RCSD) Chiang Mai University.
- Tai Yai Citizen 1. (2017). Tai Yai teacher at Hseni. *Interview*, July, 24.
- Tai Yai Citizen 2. (2019). Historian and writer. *Interview*, March, 29.
- Tai Yai Citizen 3. (2019). Leader of SNLD Party. *Interview*, May, 21.
- Tai Yai Citizen 4. (2018). A book shop owner. *Interview*, December, 19.
- Tai Yai Citizen 5. (2019). Head of the Taiyai Education and Culture Association at Hsipaw. *Interview*, May, 16.
- Tai Yai Citizen 6. (2018). Abbot of Wat Hua Nam at Hsipaw. *Interview*, December, 13.
- Tai Yai Citizen 7. (2019). Guardian of Sawbwa hall at Hsipaw. *Interview*, May, 18.
- Thant Myint-U. (2017). *The River of Lost Footsteps: A Personal History of Burma*. Bangkok: River books Press.
- Thaw, K. (2014). Literary Criticism, Critics and Censorship in Myanmar. *Myanmar Studies Journal*, 3, 61-83.
- TransborderNEWS. (2015). *Burmese Internet Cafe Sluggish After people use the internet on mobile phones*. Retrieved February 2, 2020, from

<https://transbordernews.in.th/home/?p=6792>.

- Trautwein, C. (2015). *Myanmar named fourth-fastest-growing mobile market in the world by Ericsson*. Retrieved February 2, 2020, from <https://www.mmmtimes.com/business/technology/17727-myanmar-named-fourth-fastest-growing-mobile-market-in-the-world-by-ericsson.html>.
- Tun, S. (2013) . *Why Invest In Myanmar? and other Notable Legal Articles*. Yangon: Wisdom House Publishing.